

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

POJETÍ FILOZOFIE

V průběhu času se měnilo chápání toho, co je filozofie. Kromě pojetí, které můžeme pracovní nazvat *existenciální* (láska k moudrosti jako životní postoj, hledání odpovědi na otázku smyslu života – tedy pojetí, s kterým jsme se seznámili hned na začátku) jsou další. Přiblížíme si tři, ty nejdůležitější:

1. Filozofie je poznání všech věcí z jejich prvních příčin

„Jest druh vědy, jež zkoumá jsoucno jako jsoucno a to, co mu o sobě náleží. Tato věda není totožná s žádnou takzvanou vědou zvláštní. Neboť žádná jiná věda nepojednává obecně o jsoucnu jako jsoucnu, nýbrž každá si z něho vybere určitou část a zkoumá určení, jež jí náleží, jako například vědy matematické. Ježto však hledáme počátky a nejvyšší příčiny, jest zjevno, že musí jako počátky náležeti určité přirozenosti o sobě. Jestliže tedy badatelé, kteří hledali prvky toho, co jest, hledali ty počátky, musí také ty prvky náležeti jsoucnu nikoli mimochodem, nýbrž pokud jest jsoucnem. Proto je také naším úkolem, abychom zkoumali první příčiny jsoucna jako jsoucna.“

Aristotelés: Metafyzika

Slovo *metafyzika* (řec. to, co je za fyzikou) začali používat poprvé Aristotelovi žáci. Průkopníky tohoto pojetí filozofie byli zejména: např. ARISTOTELÉS (4. stol. př. Kr.), a na něj navazující TOMÁŠ AKVINSKÝ (13. stol.)

Podle tohoto pojetí filozofie chce najít společný, *neměnný, věčný a nutně jsoucí základ*, z něhož všechno pochází a který všemu dává smysl, tedy poskytuje i odpověď na naše otázky.

Tento základ je *neempirický* – nelze jej ukázat na základě empirie (zkušenosti, smyslového vnímání) jako nějakou věc, kterou vidíme, ohmatáváme, měříme a vážíme, avšak tento základ *opravdu existuje* (důkazem je logická úvaha, která neempirický základ ukazuje jako *nutné* vysvětlení naší zkušenosti).

„První a nejjasnější cesta (k poznání Boha) je ta, která se bere ze strany pohybu. Je totiž jisté a smyslovou zkušeností známé, že v tomto světě je něco pohybováno. Ale všechno, co je pohybováno, je pohybováno od jiného. Je nemožné, aby něco bylo vzhledem k témuž a týmž způsobem pohybuje a pohybovaným, čili aby pohybovalo samo sebe. Tedy všechno, co je pohybováno, musí být pohybováno od jiného. Jestliže tedy to, co pohybuje, je (samo) pohybováno, musí být i ono pohybováno od jiného. Tu však nelze postupovat do nekonečna, protože pak by nebylo žádné první pohybuje, a v důsledku toho ani žádné jiné pohybuje. Je

tedy nutno dojít k nějakému prvnímu pohybujícímu, které není pohybováno od nikoho. A tím všichni rozumějí Boha."

Tomáš Akvinský: Summa theologiae

Otázky:

1. Které předpoklady bere Tomáš jako evidentní.
2. Co z těchto předpokladů vyvozuje?
3. Na čem je založena identita „prvního pohybujícího“ a Boha?
4. Je touto úvahou prokázána existence Boha?

2. Filozofie je nauka o podmínkách možnosti empirie

„Filozofie nám ukazuje poslední cíle lidského rozumu. Oblast filozofie lze charakterizovat těmito otázkami: 1. Co mohu vědět? 2. Co mám konat? 3. V co smím doufat? 4. Co je člověk?“

Immanuel Kant: Kritika čistého rozumu

Východiskem pojetí je transcendentální (pojem bude vysvětlen později) filozofie IMMANUELA KANTA (18. stol).

Filozofie v tomto pojetí nechce zkoumat svět tak, jak existuje, ale *spíš tak, jak je člověkem poznáván*. Vychází z toho, že člověku se ukazuje svět jen jako obsah jeho poznání, a *ne jako něco, co existuje nezávisle na lidském poznání*.

Toto pojetí se ptá, zda se svět ukazuje člověku nějak standardně, stále stejně, zdali člověk má nějak stabilní struktury rozumu, kterými si uspořádává to, co k němu přichází skrze smysly.

Kant nepovažoval metafyziku za vědu. Nelze se přece vyjadřovat o neempirickém ve stejně jako o empirickém. Pochopil však, že některé „samozřejmosti“, o něž se opírá jistota našeho poznání, nelze dokázat. Jsme o nich toliko přesvědčeni. Kant je proto *odmítá chápat jako neempirické předměty* ve smyslu metafyziky, považuje je jen za *neempirické podmínky* naší zkušenosti.

Např. „věc o sobě“. To je věc (svět), jak existuje sám u sebe bez ohledu na to, jestli jej vnímáme nebo ne. Svět, který máme k dispozici, jsou jen poznatky, nikoli věci samy. Co je tedy věc? Tato „věc o sobě“ se sama nikdy nemůže stát předmětem našeho poznání. Předměty našeho poznání jsou jen v naší mysli. A co když se na vytváření těchto předmětů v mysli podílí kromě věci o sobě také tato naše mysl. Co když „prostor“, „čas“, „svět“ vlastně neexistují objektivně? Co když jsou to jen vrozené formy našeho uvažování, které uspořádávají ten materiál, který přichází do našich smyslů?

Další: existence mého já. Mohu se o jeho existenci ujistit? René Descartes myslel, že ano: „Myslím, tedy jsem.“ Kant nesouhlasí. Mohu ve chvíli, kdy si uvědomuji „já myslím na to a na to“, být sám sobě předmětem myšlení? Ne! Předmětem je nějaké já, které myslelo před zlomkem sekundy. Existence já vždy předbíhá v čase možnost si ji uvědomit, učinit ji předmětem poznání. Existence já je podmínkou mého poznání, ne evidentním či dokázaným faktem.

3. Filozofie je nauka o tom, co lze myslet, a co ne, teorie vědy

„Cílem filozofie je logické vyjasňování myšlenek. Filozofie není nauka, nýbrž činnost. Filozofické dílo se skládá v podstatě z objasňování. Výsledkem filozofie nejsou „filozofické věty“, nýbrž objasnění vět. Filozofie má vyjasňovat a přesně vymezovat myšlenky, které jinak jsou jakoby zakalené a mlhavé ... Správná metoda filozofie by byla vlastně tato: Neříkat nic než to, co lze říci, tedy věty přírodní vědy – tedy něco, co nemá s filozofií nic společného – a potom, když by někdo jiný chtěl říci něco metafyzického, mu ukázat, že určitým znakům ve svých větách nedal žádný význam. Tato metoda by byla toho druhého neuspokojivá – neměl by pocit, že ho učíme filozofii – ale byla by to jediné opravdu správná metoda.“

Ludwig Wittgenstein: Tractatus logico-philosophicus

Filozofie tedy nemá tvořit vlastní filozofické, metafyzické výpovědi o světě a člověku. Tyto výpovědi mají být ponechány speciálním vědám. Filozofie má naopak zkoumat pravidla, která mají být dodržena, aby výpověď byla korektní, aby měla smysl, aby něco říkala (opravdu přinášela poznání). Definice vychází z *analytické filozofie* (20. stol.), významnými zástupci byli BERTRAND RUSSELL, RUDOLF CARNAP, LUDWIG WITTGENSTEIN. Tato filozofie se zabývá jazykem a tím, jak ho lidé používají. Podobně vidí filozofii KARL POPPER a jeho kritický racionalismus.

Shrnutí

1. Důrazy ve filozofickém tázání vedly k různým, často protikladným pojetím filozofie.
2. Metafyzické pojetí zdůrazňuje úvahu o nutnosti neempirického základu všeho, co známe, a snaží se jej odhalit logickou úvahou.
3. Transcendentální pojetí staví do popředí podmínky, za kterých se člověku ukazuje svět. Tyto podmínky pro něj nejsou metafyzickými entitami, ale spíše zákony poznávání, které jsou dány a díky nimž je svět v naší mysli takový, jak se nám jeví. Víc o světě samotném říci nelze
4. Analytické pojetí představuje nárok filozofie zkoumat pravidla, která utvářejí naše výpovědi o světě. Staví na empirické zkušenosti vědeckého bádání. Filozofie má jen formulovat pravidla těchto výpovědí a kontrolovat, zda vědecké výpovědi o světě tato pravidla dodržují.

„Ve filozofii jde o to, že vyjdeme z něčeho docela jednoduchého, co zdánlivě ani nestojí za to říkat, a dospějeme k něčemu tak paradoxnímu, že tomu nikdo nebude věřit.“

Bertrand Russell

Seznam zdrojů:

ANZENBACHER A. *Úvod do filozofie*. 2. přeprac. vyd. Praha : Portál, 2004. 377 s. ISBN 80-7178-804-X.

KANT I. *Kritika čistého rozumu*. 1. vyd. Praha : OIKOYMENH, 2001. 567 s. ISBN 80-7298-035-1.

AKVINSKÝ T. *Theologická summa. První část* 1. vyd. Olomouc : Krystal, 1937.

WITTGENSTEIN L. *Tractatus logico-philosophicus*. 1. vyd. Praha : OIKOYMENH, 2007. 87 s. ISBN 978-80-7298-284-4.